

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, II, 1086-1088; Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-ʿAyn* (nşr. Mehdi el-Mahzûmî — İbrâhîm es-Sâmerrâî), Beyrut 1408/1988, IV, 409-412; Câhîz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, Kahire 1975, I, 75-76; Kudâme b. Ca'fer, *Nakdû's-şî'r*, Leiden 1956, s. 100-103; Hasan b. Bişr el-Âmidî, *el-Muvâzene*, İstanbul 1287, s. 120-121, 190-191; Ebû Hilâl el-Askerî, *Kitâbü's-Şinâ'ateyn*, İstanbul 1320, s. 44; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 32, 46, 54, 55, 68, 72, 76; Abdülkâhir el-Cür-cânî, *Delâ'ilü'l-i'câz* (nşr. Mahmûd Muham-med Şâkir), Kahire 1375, s. 397-399; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-ʿUmde*, Kahire 1325, II, 205-206; İbn Sinân el-Hafâcî, *Sırrü'l-feşâha*, Kahire 1953, s. 69-70; İbnü'l-Esîr, *el-Mesellû's-sâ'ir*, Kahire 1939, I, 65-66; a.mlf., *el-Câmî'u'l-ke-bîr*, Bağdad 1956, s. 41-49; Hatîb el-Kazvînî, *el-İzâh* (nşr. M. Abdülmün'im Hafâcî), Kahire 1400/1980, I, 73; Ebû Hayyân el-Endelüsî, *Tuḥ-fetü'l-erib* (nşr. Ahmed Matlûb — Hadîce el-Hadîsî), Bağdad 1397/1977, s. 27; Yahyâ b. Hamza el-Müeyyed, *et-Tırazü'l-mütezzammîn li-esrârî'l-belâğa*, Beyrut 1402/1982, I, 115; Teftâzânî, *el-Muṭavvel ʿale't-Telḥîş*, İstanbul 1305, s. 18-19; Süyûtî, *el-Müzhir*, I, 233-240; *Keşfü'z-ẓunûn*, II, 1203; Abdünnâfî İffet, *en-Nef'u'l-muavvel*, İstanbul 1289, I, 35, 37; Di-yarbakirî Said Paşa, *Mizânü'l-edeb*, İstanbul 1305, s. 21-24; Mehmed Fehmî, *Târîh-i Ede-biyyât-ı Arabiyye*, İstanbul 1332, s. 132-137, 163; Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniyye*, İstanbul 1929, s. 8-9; Seyyid Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhîrü'l-belâğa*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübî'l-ilmîyye), s. 9-11; Tâhirü'l-Mevlevî, *Ede-biyat Lügati* (İstanbul 1937), İstanbul 1973, s. 46-47; Amjad Trablusî, *La critique poétique des arabes*, Dimaşk 1956, s. 167-170; Mustafa Sâdık er-Râfî, *Târîhu âdâbî'l-ʿArab*, Beyrut 1394/1974, I, 166-170; Sezgin, GAS, VIII, 66-69, 78, 82, 116, 122, 152, 157, 164, 205, 275; M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (Ankara 1980), İstanbul 1989, s. 31-35; Hüseyin Elmali, *Muḥammed b. Ebû Bekr er-Râzî ve Tefsîru garîbî'l-Kurʿân'ı* (doktora tezi, 1986), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 34-53; Ahmed Matlûb, *Muʿcemü'l-muṣṭalaḥâtî'l-belâğîyye ve teṭavvuruḥa*, Bağdad 1407/1987, III, 93-94.

HÜSEYİN ELMALI — ŞÜKRÜ ARSLAN

GARİB

(الغريب)

Senedinin herhangi bir yerinde
râvî sayısı bire düşen hadis.

Sözlükte "vatanından uzakta yalnız ve tek başına kalan kimse; anlaşılmaması güç, yadırganan söz" anlamına gelen garîb kelimesi terim olarak sened veya metin yönünden tek kalmış, yahut benzeri başka râviler tarafından rivayet edilmemiş hadis demektir.

Garîb ile ferd* hadisler arasında ortak olan tek kalış (teferrüd, infirâd) kavramını dikkate alan bazı âlimler bu iki

terimin eş anlamlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu durumda mutlak garîb ile mutlak ferd, nisbî garîb ile de nisbî ferd eş anlamlı olur. Fakat birçok hadis âlimi, az veya çok kullanılma açısından ferd ile garîb arasında fark gördükleri için garîb terimini çok defa belli bir şeyle kayıtlanan nisbî ferd hakkında, ferd terimini ise herhangi bir şekilde kayıtlanmayan mutlak ferd hakkında kullanırlar. Ancak bu farklılık kelimelerin birer terim olarak kullanılışı bakımından olup bunlardan türeyen fiillerin kullanılışında bir anlam farkı gözetmezler. Bu sebeple "mutlak ferd" veya "nisbî ferd" de denilen garîb hadislerle ilgili olarak, "Bu hadiste falan teferrüd etmiştir" veya, "Bu hadis falan sebebiyle garîb olmuştur" derken aynı anlamı kastederler.

Garîb hadis, isnad zincirinde râvisinin teke düştüğü (teferrüd) tabakaya nisbetle iki kısma ayrılır. 1. Mutlak garîb (mutlak ferd). Garâbetin senedin aslında yani sahâbî râvide meydana geldiği hadistir. 2. Nisbî garîb (nisbî ferd). Garâbetin senedin aslında değil devamında meydana geldiği hadistir. Nisbî diye nitelen-dirilmesi, teferrüdü belirli bir şahsa nisbetle meydana gelmesi dolayısıyladır. Nisbet edildiği durumlara göre birçok türü bulunan teferrüdü dört grupta toplamak mümkündür. a) Yalnız bir sikanın teferrüdü. "Bu hadisi sika falandan başka hiç kimse rivayet etmemiştir" gibi ifadelerle anlatılmak istenen budur. b) Belli bir râvinin belli bir râvide teferrüdü. "Bu hadisin rivayetinde falan râvî falan râviden teferrüd etmiştir" derken bu duruma işaret edilir. c) Bir şehir veya bölge halkının belli bir râviden teferrüdü. "Bu hadisin rivayetinde Mekkeliler teferrüd etmiştir" gibi. d) Bir şehir veya bölge halkının başka bir şehir veya bölge halkından teferrüdü. Bu husus, "Hadisin rivayetinde Basralılar Medineliler'den teferrüd etmiştir" gibi sözlerle belirtilir.

Bezzâr'ın *el-Müsne'd*'inde ve Taberânî'nin *el-Muʿcemü'l-evsaf*'ında bolca örnekleri bulunan garîb hadislerin sıhat durumuna gelince, hadiste sadece garâbetin bulunması o hadisin sıhhatini yok etmez. Çünkü hadisin sıhhati öncelikle râvisinin güvenilir olup olmamasına bağlıdır. Bu sebeple garîb bir hadis, rivayetinde teferrüd eden râvisinin adâlet ve zabt yönünden bulunduğu dereceye göre sahih, hasen veya zayıf olabilir. Bununla birlikte râvinin bir hadisin rivayetinde yalnız kalması, hata ve yan-

lış yapma ihtimalini arttıran ve râviye karşı güvensizlik doğuran önemli bir etkidir. Nitekim garîb hadisler, taşıdıkları zayıflık ve gizli kusurlar (illet) sebebiyle genellikle sahih değildirlir. Bundan dolayı hadis âlimleri garîb hadis rivayetine râğbet etmemiş, hatta buna karşı çıkmışlardır. İbrâhîm en-Nehaî, "Selef hadisin ve sözün garîbinden hoşlanmazdı" demiş; Ebû Yûsuf, "Garîb hadisin ardına düşen yalancı olur" hükmünü vermiştir. İmam Mâlik de ilmin kötüsünün garîb, iyisinin halk tarafından rivayet edilen zâhir (meşhur) olduğunu söylemiştir. Bu konuda Ahmed b. Hanbel görüşünü, "Garîb hadisleri yazmayın; çünkü bunlar münker rivayetlerdir ve çoğu zayıf râvilerden gelmektedir" şeklinde ifade etmiştir.

Hadis âlimleri garîb hadislerin tesbitine önem vermişler ve bu konuda müstakil eserler yazmışlardır. Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) *et-Teferrüd fi's-sünen*, Muhammed b. Muzaffer b. Mûsâ el-Bez-zâz'ın *Garâ'ibü eḥâdisi Şu'be* (Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 506/1, birinci kısım; Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 94/1, vr. 1^a-15^b; nr. 124, vr. 124^a-152^b), Dârekutnî'nin *Garâ'ibü Mâlik*, Ebû Abdullah İbn Mende'nin *Garâ'ibü Şu'be*, İbnü'l-Kayserânî'nin *Etrâfü'l-garâ'ib ve'l-efrâd* (GAL, I, 436; *Suppl.*, I, 603) ve Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî'nin *el-Eḥâdisü's-şihâḥu'l-garâ'ib* adlı eserleri bunlar arasında sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "garîb" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, II, 1086-1088; Hâkim, *Maʿrifetü ʿulûmî'l-ḥadîş*, s. 94-96; Hatîb, *el-Kifâye* (nşr. Muham-med el-Hâfız et-Ticânî), Kahire 1972, s. 223-226; İbnü's-Salâh, *Muḥaddime*, Beyrut 1398/1978, s. 136; Tîbî, *el-Hulâsa ft uṣûli'l-ḥadîş*, Beyrut 1985, s. 51; *Tecrid Tercemesi*, I, 109, 308; Sehâvî, *Fethu'l-muḡîs*, Kahire 1388/1968, III, 28-56; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, Kahire 1385/1966, II, 180-187; Râdiyyüddin İbnü'l-Hanbelî, *Kafvü'l-eşer ft safvî ʿulûmî'l-eşer* (nşr. Abdül-fettâh Ebû Gudde), Beyrut 1408, s. 47-48; Ali el-Kârî, *Şerḥu Nuḥbeti'l-fiker*, İstanbul 1328, s. 36-37; Cemâleddin el-Kâsımî, *Ḳavâ'idü't-taḥdîş* (nşr. M. Behcet el-Baytâr), Dimaşk 1380/1961, s. 125; Brockelmann, GAL, I, 436; *Suppl.*, I, 603; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 113; Tâhir el-Cezâirî, *Tevciḥü'n-nazar*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rifet), s. 180-181; Talât Koçyigit, *Hadîs İstılahları*, Ankara 1980, s. 114-115; Nureddin İtr, *Menhecü'n-naḥd*, Dimaşk 1401/1981, s. 396-402; Subhî es-Sâlih, *Hadîs ilimleri ve Hadîs İstılahları* (trc. M. Yaşar Kandemir), Ankara 1981, s. 190-193; M. Accâc el-Hatîb, *el-Muḥtaşarü'l-vecîz ft ʿulûmî'l-ḥadîş*, Beyrut 1407/1987, s. 168-171; Mahmûd et-Tahhân, *Teysîru muṣṭalaḥî'l-ḥadîş*, Riyad 1407/1987, s. 28-31.

SELAHADDİN POLAT